

PRESEK

List za mlade matematike, fizike, astronome in računalnikarje

ISSN 0351-6652

Letnik 22 (1994/1995)

Številka 4

Strani 214-216

Marijan Prosen:

KRALJIČ

Ključne besede: astronomija, zvezde, ozvezdja, Lev, Regulas, Basili-skos.

Elektronska verzija: <http://www.presek.si/22/1224-Prosen.pdf>

© 1994 Društvo matematikov, fizikov in astronomov Slovenije

© 2010 DMFA - založništvo

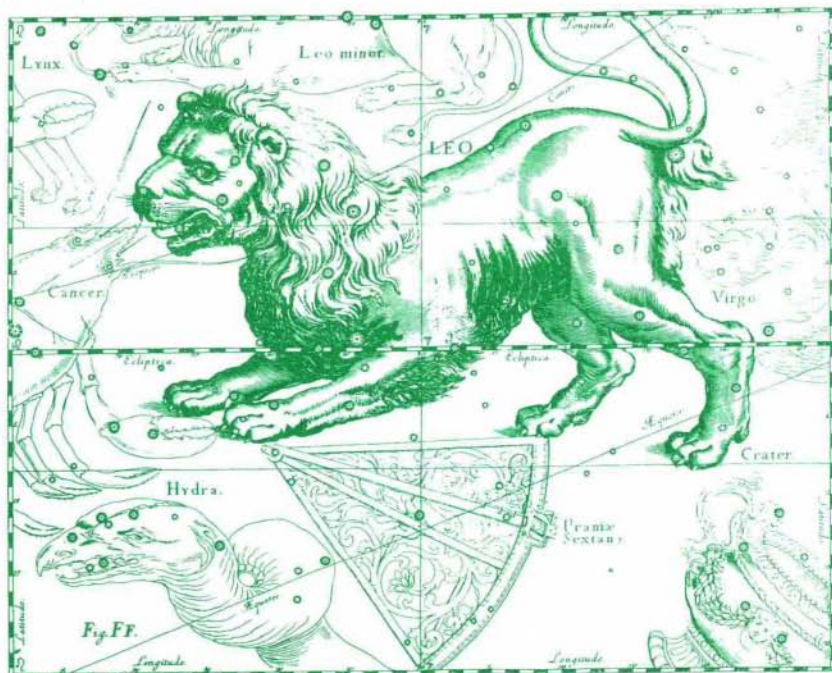
Vse pravice pridržane. Razmnoževanje ali reproduciranje celote ali posameznih delov brez poprejšnjega dovoljenja založnika ni dovoljeno.

ASTRONOMIJA

KRALJIČ

Zima se preveša v pomlad. Zimsko nebo krasi kar precej najsvetlejših zvezd, spomladanskega pa ne. Na južnem in jugovzhodnem delu neba v spomladanskih večerih zasledimo le tri najsvetlejše zvezde. Razmeroma visoko nad južnim delom obzorja med njimi izstopa modrobela zvezda Regulus, vodilna zvezda v spomladanskem ozvezdju Leva.

Čeprav ozvezdje Leva nima drugih tako svetlih zvezd, kot je Regulus, le-tega vseeno z lahkoto izsledimo, saj zvezde na tem predelu neba zares oblikujejo podobo, ki spominja na ležečega leva. Naj takoj povemo, da je v tem ozvezdju po grški mitologiji upodobljen tisti najpošastnejši in najokrutnejši nemejski lev, ki je plenil, strahoval in žrl ljudi v neki dolini v Grčiji in ga je šele po enomesečnem težkem boju premagal največji grški junak Heraklej (slika 1).

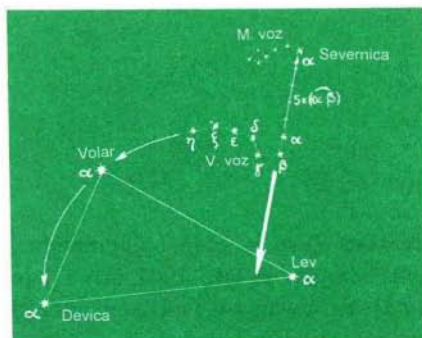

Slika 1. Takole je v svojem zvezdnem atlasu (1690) ozvezdje Leva in najsvetlejšo zvezdo Kraljič v njem prikazal slovit poljski astronom Jan Hevelius. Ozvezdje Leva je vidno zvečer od januarja do julija, sicer pa ga najdemo vedno pod Velikim vozom.

Regulus v latinščini pomeni mali kralj – kraljevič. Lev je kralj živali. Če si predstavljamo, da so zvezde živali, jim Regulus kraljuje, vendar ne vsem, pač pa le spomladanskim zvezdam. (Zato Regulus – kraljevič in ne Regul – kralj.) Danes uporabljamo za to zvezdo sicer latinsko ime, poznamo pa še druga poimenovanja te zvezde, npr. Levje srce. Arabski svet jo je imenoval Maliki – Kraljevska ali Veličastna. Kraljevsko ime za to zvezdo sega še v davni čas Klavdija Ptolemeja. Ta jo je v svojem zvezdnem katalogu (2.stol.) imenoval Basiliskos – Kraljevič. Pri nas pa se je zanjo udomačilo ime *Kraljič*.

Ime zvezde Regulus je povezano tudi z besedo reguliranje. Kaže, da so to zvezdo imeli stari narodi za zelo pomembno. Najbrž so z njeno pomočjo regulirali, to je urejevali, čase poljedelskih del. Sami lahko ugotovite naslednje: Kadar zvečer na vzhodu opazujete dvigajoče se ozvezdje Leva in v njem Kraljiča (Lev vstaja), je zgodnja pomlad in se začno setvena dela na polju. Ko pa zvečer na zahodu opazujete padajoče ozvezdje Leva in v njem Kraljiča (Lev gre spat), je pri nas sredina poletja in čas žetve.

Zvezdo Kraljič najlepše opazujemo v spomladanskih večerih. Brez težav jo izsledimo s pomočjo zvezd α in β v Velikem vozu, po katerih navadno iščemo Severnico. Razdaljo med zvezdama α in β petkrat podaljšamo v nasprotno smer od Severnice. Pridemo v bližino Kraljiča (slika 2). Ne moremo se zmotiti, saj je to najsvetlejša zvezda na tem delu neba. Ker je Kraljič tako lepa zvezda in jo je tako hitro in preprosto možno najti, predlagamo, da s prostim očesom:

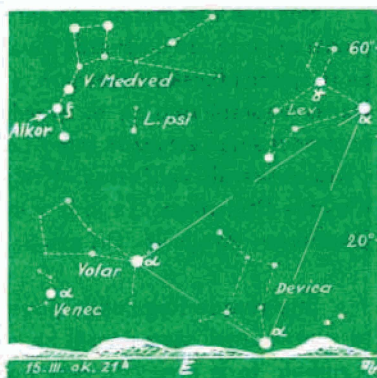
Slika 2. Takole po Velikem vozu izsledimo zvezdo Kraljič (α Leva).

- najdete zvezdo Kraljič,
- razpoznate ozvezdje Leva,
- se ustavite in občudujete ozvezdje Leva,
- skicirate ozvezdje,
- svojo skico primerjate s sliko 3.

Za opazovanje izbirajte odmaknjene kraje brez moteče svetlobe in jasne večere ali noči brez Lune na nebu.

Da bi bilo vaše opazovanje čim popolnejše, iz učbenika ali kakega zanesljivega priročnika ali enciklopedije izpišite glavne fizikalne karakteristike zvezde Kraljič, npr. njegov sij, polmer, površinsko temperaturo, izsev, maso, oddaljenost.

Ugotovite (z računom ali opazovanjem), kdaj pri vas kakega dne ta zvezda vzide, kdaj zaide in kdaj je najvišje nad obzorjem.

Slika 3. Zvezde dela spomladanskega neba, med katerimi ni težko najti Kraljiča. Označen je spomladanski nebesni trikotnik, ki ga oblikujejo zvezde Regulus (α Leva), Arktur (α Volarja) in Spika (α Devica).

Marijan Prosen